Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
ISBN: 978-606-8624-17-4
Section: Language and Discourse

SOME CONSIDERATIONS REGARDING THE PHENOMENON PARONYMIC EUPHEMISMS

Oxana Chira

Assist. Prof., PhD, "Alecu Russo" State University of Bălți, Moldova

Abstract: Play on words has a significant role in forming euphemisms, that is, lexical innovations (derailments), puns, blendings etc. The lexical innovation is a lexical phenomenon where a speaker turns deliberately an expression into a euphemism. As a consequence, the so-called paronymic euphemisms appear: „a defecta" stands for „a dezerta", „a-și retrage curvintele" means „a-și retrage cuvintele false", „a debila" is „a debita". Pun can produce new meanings and words based on ambiguity resulting from the substitution of two formally similar words with different meanings. The obtained humorous effect, similar to that created by lexical innovations, intensifies if the semantic distance between these words is greater: executiv turns into „executat". Of particular stylistic interest are the euphemisms formed by means of blending, a device which the speaker often resorts to in his desire to render maximum information with minimum effort: craligrafie for „scris urît", a noun made of „caligrafie" and „cracaleţi".

Cercetătorii au semnalat prezenţa unui fenomen în limbă care privește modul în care unii vorbitori reuşesc să obţină anumite efecte comice fie prin alterarea sfîrşitului unui cuvînt, fie prin înlocuirea unui cuvînt cu alt cuvînt într-un context în care cel substituit era prevăzut [Graur 1970, p. 160]. Este vorba despre deraierile lexicale ce se bazează pe asociații de idei sau pe unele asemănări formale.

Deraierile lexicale reprezintă un fenomen lexical realizat conştient de un vorbitor în vederea eufemizării exprimării. Drept rezultat apar aşa-zisele eufemisme paronimice: a *defecta* pentru „a dezerta", *a-și retrage curvintele* pentru „a-și retrage cuvintele false", a *debila* pentru „a debita". În această categorie putem încadra substituirea unui cuvînt vulgar cu altul, chiar dacă termenii nu mai au în comun decît prima silabă sau sunet (de exemplu, *du-te în pisici*, *a trimite în Petrea Mărinescu*, *băga-mi-aș piciorul*). Așa cum arată R. Zafiu, „unele substituiri eufemistice sînt foarte stabile și transparente (de exemplu, *cacao* în *a se face de cacao*)" [Zafiu 2010, p. 82]. Deraierea lexicală poate da naștere eufemismelor disfemistice, cum ar fi *pană*, *pisici*, *pui*, *picior* – termeni care, prin forma lor, nu sînt ofensivi, dar care ofensează prin atitudinea vorbitorului şi prin referentul la care trimit (organul sexual): „Directorul teatrului *își bagă piciorul*" (*Publika.md*, vizitat 29.06.2011, ora 23.35). Acest procedeu este deseori utilizat la crearea expresiilor blasfemice de tipul *Ce pușca mea?*; *Ce puii mei vreți*? etc. Atît inițiala *p*, cît şi contextul şi intonaţia garantează recuperarea sensului termenilor de către receptor. Aceeași inițială *p* din lexemul „popor" este schimbat în *b*, avînd o conotație disfemistică, sens explorat în nuvela „Boborul" de Ioan Luca Caragiale și reluat de presă: „*Boborul* se obișnuiește foarte rapid cu traiul bun" (*Lumea*, 2010, nr. 6, p. 17).

Substituirea unui cuvînt prin altul se face, de cele mai multe ori, pe baza doar a unor asemănări formale, fără nici o legătură semantică: „Înalta Curte de *Cacao şi Jeleuri*" (*Academia Caţavencu*, 15-21 decembrie 2012, p. 12) care derivă din „Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie"; *Imperiul Oţoman* prin analogie cu *Imperiul Otoman*, pentru „Hoţoman"; *Doar Noi*

BDD-A25368 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:42 UTC)

Avem pentru *Direcția Națională Anticorupție*: „Cum că DNA-ul (Doar-Noi-Avem) zicea că nenea Hrebe a comis niște nereguli" (*Academia Cațavencu*, 24-30 octombrie 2014, p. 3); *Oficiul pentru Prăduirea Consumatorului* care derivă din „Oficiul pentru Protecția Consumatorului" (*Academia Cațavencu*, 14-20 august, 2004, p. 7).

Se poate observa că, cu cît este mai mare distanța dintre sensurile cuvîntului substituit și cel creat, cu atît este mai pronunțat efectul umoristic: „Victor Ponta, în *The Plagiator*, un film cu şi despre plagiat! Pe micile şi marile ecrane în plină desfăşurare" (*Academia Cațavencu*, 20-26 iunie 2012, p. 10). Acest exemplu conține o aluzie fină la informația din presa românească, precum că Victor Ponta și-a plagiat teza, fiind prezentat ca personajul principal din filmul *Plagiator* (o modificare a titlului bine cunoscutului film „The Gladiator"); „Într-o zi, doamna învăţătoare îi spune lui Bulă: – Măi, Bulă, schimbă-ți numele pentru că, dacă schimbi prima literă, iese un cuvînt foarte urît. A două zi: – Bulă, ţi-ai schimbăt numele? – Da, doamna învăţătoare. Acum mă cheamă *Denis*!" (*Academia Cațavencu*, 4-10 mai 2012, p. 9). Din substituirea primelor litere şi din aluzia învăţătoarei, ne dăm bine seama că sînt camuflate doua cuvinte obscene, care desemnează organul genital masculin.

Calamburul poate produce sensuri și cuvinte noi bazate pe echivocul rezultat din substituirea a două cuvinte asemănătoare formal, cu sensuri diferite. Efectul umoristic obținut, ca și în cazul deraierilor lexicale, este cu atît mai puternic, cu cît distanța semantică dintre cuvinte este mai mare: „În PSD Bucureşti se vorbeşte că partidul se pregăteşte să se distanţeze şi el de Popovici, pe care din secretar *executiv* îl va transforma în ministru secretar *executat*" (*Academia Cațavencu*, 2-8 septembrie 2009, p. 9).

Derivarea eufemistică provoacă jocuri de cuvinte prin utilizarea diverșilor termeni: *(i)epurași* pentru pluralul diminutival al lexemului „euro"; *boi ieri* pentru „boieri"; *nume rar* pentru „numerar"; *pisicologie* pentru „psihologie"; *pidagog* pentru „pedagog"; *porcuror* pentru „procuror"; *sala de suferințe* pentru „sala de conferințe".

Ambiguitatea realizată prin calambur este un bun exemplu de figură dependentă de contextul lingvistic: „I-am dat cep şi zoaiele put, a înc*ep*ut adică pe dos, adică pe de-a'ndoaselea, adică mai descoperim şi noi cîte se fac în dosul nostru şi pe dosul nostru, mai desco-*pierim* şi noi cîte un mort ce creşte pe spinarea noastră" (http://vitalie.vovc.over-blog.com, vizitat 12.01.2013). Alte calambururi eufemistice: *Ia-mă, doctor ...AS!*, adică „Ia-mă, doctoraș!" cu sensul de „doctor nu prea bun"; „să fii *cuminte* și *cu minte*" cu sensul „să nu fie prost; „*maiDanii* răsculați strigă *mai dăni*!": Maidanii răsculați din Kiev cer sa le dea rolul activ în politică; „Închideţi-vă *fLeanca*! (http://vitalie.vovc.over-blog.com, vizitat 23.09.2014): *fleancă* + *Leancă* (ex-prim-ministru al Republicii Moldova); „Acum ucrainenii fumează nervos *trabucuri*, dar pot folosi *BUK-uri* fără grijă" (http://vitalie.vovc.over-blog.com, vizitat 23.09.2014): *trabuc* + *BUK* (rachetă de mari dimensiuni); „S-a întors de la yankei cu *Fă, Inna* și ulei!" (*Kamekaze*, 1 octombrie 2014, p. 3): *Fă* + *Inna* pentru „făină" – aluzie la „a scoate din foame".

Ortografia calamburului poate avea consecințe asupra sensului lexemului respectiv: „El pune ....*LINgura* pe buzele ei!", adică „el a sărutat-o". Este răspîndită utilizarea calamburistică a numelor proprii de persoană, devenind substitute pentru cuvinte asemănătoare: *Tolea* („s-a dus la nenea Tolea") pentru „s-a dus la toaletă", *vecinul Costică* pentru „WC", *Radu* (în expresia „Radu l-a invitat") pentru „a o rade, a fugi", *Riga* („L-a chemat la Riga") pentru „a rîgîi, a voma". Exemplele enumerate mai sus sînt culese din vorbirea curentă.

Fiind un fenomen dependent de contextul în care se utilizează și o formă de manifestare a funcției ludice a limbajului (a se vedea [Bidu-Vrănceanu 2005, p. 90]),

BDD-A25368 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:42 UTC)

calamburul necesită uneori explicații în vederea dezambiguizării: „A rămîne este un privilegiu, adică atunci cînd rămîi nu-ți rămîne decît a *privi* cum ei umblă cu *legiul*, cum şi-l aştern, acest *legiu*, sub ei, chit că e o greşeală de gen la mijloc” (http://vitalie.vovc.over-blog.com, vizitat 12.01.2013): *privi* + *legiu*.

Modalitatea principală de formare a ambiguităţii calamburistice, după cum constată majoritatea cercetătorilor, o constituie omonimia sau polisemia. Anume echivocul semantic stă la baza calamburului format prin omonimie: „Să trăiască Useleul, c-a făcut pisică *leul*!” (*Academia Cațavencu*, 4-10 august 2012, p. 9): *leu* „mamifer” și *leu* „monedă” sînt omonime și, numai după lectura articolului, devine clară ambiguitatea (fiind vorba de moneda naţională care continuă drumul năvalnic spre pragul de 6 bucăţi pentru un euro). Ambiguitatea poate fi generată, de asemenea, și de eufemisme ocazionale create prin polisemie: „Evoluţia Cruduţei în natură: de la *tiristă* la ştiristă” (*Academia Cațavencu*, 1-7 septembrie 2012, p. 9): substantivul *tiristă* din titlul articolului îmbină sensul „șoferiță de automobil TIR” și sensul „prostituată”.

Un efect stilistic deosebit îl produc eufemismele formate prin contaminare, procedeu la care apelează vorbitorul în dorinţa de a reda maximum de informaţie prin minim efort. De exemplu: „După un prostănac, adică Mircea Geoană, PSD-ul ne-a mai propus un mare exemplu de politician, adicătelea domnul Victor Ponta, care ar trebui să fie numit de acum înainte *Pontănacul*” (*Academia Cațavencu*, 14-20 iulie 2012, p. 7): eufemismul *Pontănacul* s-a format ca rezultat al contopirii cuvintelor *Ponta* şi *prostănac* și exprimă atitudinea ironico-sarcastică a autorului faţă de persoana evocată.

Un rol important în procesul de decodare a acestor mesaje îl joacă contextul şi cunoştinţele extralingvistice ale cititorului. Astfel, în enunţul „La Tîrgul de *Curte Bocfest*, Radu Moraru îi prezintă doamnei Elena Udrea două reviste de *pupinturism*” (*Academia Cațavencu*, 9-15 iunie 2010, p. 9). Mesajul nu poate fi lesne decodificat, dacă cititorul n-ar fi la curent că în Germania se organizează anual un Tîrg de Carte numit „Buchfest” (de aici şi expresia *Tîrgul de Curte Bocfest*) şi că Ministrul Elena Udrea este interesată de dezvoltarea turismului în România, iar nereuşitele ei în acest domeniu sînt uşor depistate în conotaţia sarcastică a ocazionalismului *pupinturism* (format prin analogie cu *pupincurist*, -ă „(persoană) lingușitoare, fără verticalitate”).

Un alt eufemism format prin contaminare este *țuicomicină* pentru „băutură alcoolică” (Dumitrescu, p. 59) care rezultă din două substantive: *țuică* „băutură alcoolică” și *ampicilină* „antibiotic” (ca și în cazul sinonimului *streptomicină* „coniac”). Acest eufemism poartă o notă ironică, făcîndu-se aluzie la „medicamentul țuicomicină” în limbajul comun. Un alt eufemism – *craligrafie* pentru „scris urît”, substantiv alcătuit din „caligrafie” și „cracaleți” (Butnaru 2008, p. 192). Un exemplu actual din domeniul politic este *cleptoclatură*: *cleptomanie* + *nomenclatură* pentru „persoane corupte din vîrful ierarhiei politice” (Volceanov, p. 69). Acest tip de contaminare este construit prin analogie cu termenii literari existenți și are caracter expresiv și glumeț.

Alterarea fonetică a unui semnificant supus interdicțiilor de limbaj are ca scop evitarea rostirii directe a acestuia și prezentarea lui sub o formă modificată, dar recognoscibilă. Tipurile cele mai frecvente de accidente fonetice (afereza, anagrama, sincopa, apocopa ș.a.) eufemizează cuvintele tabuizate prin suprimare și nu se disting prin principiile lor de funcționare. În legătură cu acest fapt A. Horak remarcă: „Afereza, sincopa, apocopa eufemizează toate cuvintele tabuizate, modificîndu-le morfologic prin eliminarea părții inițiale, centrale sau finale; alterarea formală provocînd o alterare semantică” [Horak 2010, p. 76]. Prin urmare accidentele fonetice duc la simplificarea pronunției unui lexem, prin evitarea

BDD-A25368 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:42 UTC)

aceleiași mișcări articulatorii și economisind mijloacele lingvistice. Prin aplicarea „conștientă" a accidentelor apar eufemismele.

Afereza, în comparație cu alte figuri fonetice, este un mijloc mai puțin exploatat de eufemisme. Prin afereză, forma lexemului va fi modificată parțial, cuvîntul nou creat fiind asemănător cu cel original, pentru a fi decodat, recunoscut și asociat: „Shyamalan face iar *şto* de noi?!" (< mișto) (www.romanialibera.ro, vizitat 16.06.2008). Alterarea fonetică afectează nu numai cuvinte, dar și îmbinări de cuvinte ce conțin un termen-tabu, care necesită cunoașterea anterioară a îmbinărilor: „Moș Ion prin ogradă tot se auzea: *'mnezeul măsi* pentru „Dumnezeu", *sculița măsi* pentru „păsculița". Evitarea lexemului întreg produce efectul dorit de camuflare a termenului-tabu.

Prin anagramă se formează eufemisme neologice, a căror descifrare presupune cunoașterea prealabilă a contextului. Majoritatea unor atare eufemisme se referă la personalități, cum ar fi *Fanuște* pentru „Ștefan cel Mare"; *Unic* („Nicu") pentru „Nicolae Ceaușescu" (www.jurnalul.ro, vizitat 15.06.2011); *Daune Reale* pentru „Elena Udrea"; *Egomaniac* pentru „Mircea Geoană"; *Ionic lie US* pentru „Ion Iliescu"; *Na, ba securista* pentru „Traian Băsescu". Iată unele exemple similare în alte limbi: *That great* pentru „Margaret Thatcher"; *Rien n'est établi* pentru „Albert Einstein". Amintim și de anagramele eufemistice care pot denumi localități geografice „Roma" – *Amor*, „Rusia" – *Urias*, „România" – *Armonia* etc. Permutarea unor sunete în cadrul cuvintelor e ilustrată în construcții vulgare, voalîndu-se astfel lexemele obscene: *lupa, mute fuște* [Zafiu 2010, p. 78].

Sincopa este un fenomen fonetic care constă în dispariția unei vocale sau a unui grup de vocale neaccentuate între două consoane ale unui cuvînt. Dintre eufemismele (mai puține la număr) produse prin sincopă menționăm: *kkt* < căcat: „Începe campania electorală, VEZI AICISHA cel mai de kkt sondaj, adică cel mai relevant" (*Kamekaze*, 2 octombrie 2014, 4). În ultimii ani, comunicarea prin internet și prin telefonie mobilă a produs sincope, care din comunicarea scrisă, au trecut în cea orală: *emo < eu mă omor, te iubi < te iubesc, te vr < te vreau, e ftl < e feteleu, mdr de prof < mor de rîs de profesor, dnd* de la engl. *do not disturb < nu deranja* etc. Funcția lor este de a ascunde adevărul, de a reduce sensul, de a camufla mesajul, ele comportîndu-se ca sigle sau trunchieri obișnuite.

Apocopa, sau trunchierea, de asemenea, poate contribui la crearea eufemismelor. Grafic, ea se marchează prin liniuță: *ta-su* „tata celui din baltă" sau puncte de suspensie: „Guvernul a fost atacat cu *pul….cu pul…cu pulsuri*!" (*Academia Cațavencu*, 2-8 septembrie 2009, p. 9). Apocopa este mai des utilizată în limbajul tinerilor în a doua jumătate a secolului al XX-lea: *analfa* pentru „analfabet", *pro* pentru „prost", *P. S.* pentru „parazit social", *copi* pentru „copiat", *plicti* pentru „plictisitor", *homo* pentru „homosexual", *oligo* pentru „oligofren", *schizo* pentru „schizofrenic". Cert este că „formele scurte sînt simțite de interlocutor mai puțin agresive. Deși trunchierile sînt specifice oralității" [Stoichițoiu-Ichim 2005, p. 38]. Trunchierile apar acum tot mai des și în scris sub influența scrisului rapid prin internet sau prin economisirea spațiului în mesajele telefonice (de exemplu, în SMS).

În mass-media apar cuvinte proprii formate prin apocopă de tipul *Adi, Teo*: „Se scutură *Băse* de dumneavoastră?" (*Academia Cațavencu*, 18-24 noiembrie 2009, p. 4); „În timp ce s-a făcut mare tam-tam, că *Nuți* a dat noroc cu tovarășii săi de pahar, *Băse* și *Boc*, s-a pierdut din vedere semnificația băutei, în tradiția băsesciană" (*Academia Cațavencu*, 1-7 octombrie 2014, p. 4).

Exemplele de mai sus ne conduc la ideea că latura formală a cuvîntului nou creat trebuie să fie suficient de asemănătoare cu originalul, astfel încît vorbitorul să o poată decodifica prin asociere. Atunci cînd alterarea fonetică afectează nu numai lexeme, dar și

BDD-A25368 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:42 UTC)

îmbinări de cuvinte ce conțin un termen-tabu, asocierea devine imposibilă. Deseori în loc de cuvintele obscene se utilizează apocopele eufemistice: „Ești simpatic cînd taci…C…de Braia. – Nu folosiți astfel de cuvinte” (*Lumea*, 2010, nr. 2, p. 75); „C...m-aş într-însele!” (Vasilache 2006, p. 333).

Mijloacele de formare a eufemismelor – atît interne, cît și externe – sînt diverse, dar toate urmăresc același scop: de a crea sau a împrumuta cuvinte și/sau îmbinări pentru a transmite un mesaj, menajînd, deopotrivă, participanții la comunicare. În general, multe mijloace se suprapun, altfel zis, unul și același eufemism poate fi exprimat simultan prin mijloace diferite. Cu titlu de concluzie, putem adăuga că cele trei procedee analizate – deraierea lexicală, calamburul și contaminarea – „(de obicei, procedee discursive efemere) se fixează, produc cuvinte şi expresii care se impun în uz datorită originalităţii lor, surprizei comice şi formei sonore evocatoare” [Zafiu 2009].

BIBLIOGRAPHY:

1. Bidu-Vrănceanu A. ș.a. Dicţionar de ştiinţe ale limbii. Bucureşti: Editura Nemira, 2005. 608 p.
2. Butnaru L. Copil la ruși. București: Editura Ideea Europeană, 2008. 236 p.
3. Dumitrescu D. Dicționar analogic și de sinonime al limbii române. București: Editura Sandală, 2009. 624 p.
4. Graur A. Deraieri lexicale. În: Scrieri de ieri și de azi. București: Editura Științifică, 1970, p. 160-167.
5. Horak A. L’euphémisme. Entre tradition rhétorique et perspectives nouvelles. München: Lincom GmbH, 2010(a). 112 p.
6. Stoichițoiu-Ichim A. Vocabularul limbii române actuale: dinamică, influențe, creativitate. București: Editura Bic All, 2005. 160 p.
7. Zafiu R. Jocuri de cuvinte. În: România literară. nr. 35, ed. online, 2009. (http://www.romlit.ro/jocuri_de_cuvinte, vizitat 12.05.2015).
8. Zafiu R. 101 cuvinte argotice. Bucureşti: Editura Humanitas, 2010. 380 p.
9. Vasilache V. Navetista şi pădurea. Chișinău: Editura Prut Internaţional, 2006. 360 p.
10. Volceanov G. Dicţionar de argou şi expresii familiare ale limbii române. Bucureşti: Editura Niculescu, 2007. 302 p.

BDD-A25368 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:42 UTC)